

Cath.», Lluís de Peguera (*Pràctica de Corts*, a. 1632, p. 67.2).

Pauta pres del castellà, on el plural llatí *pacta* esdevingué per via sàvia, mig popularitzat, *pauta* [1475], que partint de la idea 'lleis, textos legals', i passant per 'norma', prengué el sentit figurat de 'aparell per escriure correctament i ordenada'. En català no és mot genuí, que val més substituir per un *raillat*, i, en sentits més abstractes, per *norma* o *canemàs*; *pautar* es deia i es diu *reglar*, i també es podria dir un **reglat*, que potser fóra l'expressió més còmoda i inequívoca. Sens dubte no és un intrús gaire recent: el *DTo.* ja porta *pautar* al costat de *reglar*; i *CRos*: «me pareix --- que de assí en avant tots los valencians l'entendran com yo [la llengua valenciana], ja per les notícies y claritat en que la explique, com per la recta *pauta* y segura que'ls done» (*AdagesR*, 1436, p. 10).

Hi hagué un antic duplicat hereditari de *pacte* i *pactar*, amb el sentit de 'pagar un tribut' (*pactum* és ja 'contribució' en llatí en qualitat de condició de pau). Tenint en compte el gr. mod. *πακτώων* 'jo llogó', alb. *paktoj*, *paítój*, 'pagar, llogar, pactar', al. *pacht*, a-al. mj. *pfabt* 'cens, lloguer' (Jud, *ZRPb.* xxxviii, 17n.), i el cast. ant. *pechar* 'pagar un tribut' [1044], 'pagar, retribuir, abonar' [S. XIII] —que restà força usual fins al S. xv i poc o molt el xvii i que encara s'usa en països d'Amèrica, *DECH* iv, 444b33-44—, cal suposar que **PACTARE* 'pagar un tribut' tingué bastant d'extensió en llatí vulgar.

Si bé amb menys amplitud, i amb una vitalitat més limitada, també va existir, en cat., *peitar* 'pagar les contribucions'. Ja el trobem en Muntaner: «vull que sapiats que'l Mostànsar --- és mort e fill negun no hi ha romàs, mas ha-y romàs dos frares seus: --- lo major ha nom Mirabussac [Amir Abu Ishaq] --- e lo havia tramès ab grans hosts de cristians e de sarrahins envés lo Levant, per fer *peitar* les terres, e en Tunis era romàs Miraboaps; e con lo Mostànsar fo mort --- se levà rei de Tunis ---» (§ 30, fets de 1280, *Casac.* i, 71.17).

Restaren sobretot *peita*, *peiter* 'tribut', 'tributari', que encara s'usaven popularment a Val. en la 2.ª meitat del S. xv: «aquest censal, / *peyta*, recens, / --- / fon ja quitat / --- / elles encar / no obstant l'ampara / --- / per fer plaher / ab é<1>, *peyter*, / d'ell no reneguen, / ni li deneguen / la senyoria», *JRoig* (*Spill*, 10546).³ En efecte restà en ús llargament a la Plana de Castelló, on «guarda el archivo municipal, dos voluminosos libros --- que contien todo el historial de la propiedad con su viejo tributo de la *peita*». I ja ho tenim en la *Cròn.* de Jaume I: «que Seyt --- rey de València --- ns donàs la quinta de València e de Múrcia de les rendes que él havia, levades les *peytes*» (§ 35, *Ag.*, p. 41).

Però no penséssim en un terme aragonès contagiats a Jaume I i a terres valencianes, car també ho trobem antigament en el Rosselló, no solament en Muntaner; i ja en un doc. de 1212, quan encara era recent la seva unió amb Catalunya: «ab omni --- *peyta*, paria, forcia, prestito, ademprivio ---», i en altres sis docs. entre aquest i dos dels anys 1370; en què ho veiem apli-

cat especialment als tributs que pagaven els Jueus de Cotlliure: «que ell pach a totes *peytes* e tayll de la aljama», a. 1370, «per la *peyta* dels Juheus de Cobliure», 1377 (*InoLC*); després s'antiquà en el Ross., reemplaçat per *questes*. En canvi restà pertinaçment a les Illes.

Un corresponsal del *BSAL* sentia encara *pèytés* a Pollença el 1885 (suposo vol dir *pèytes*), i preguntant què era això (*BSAL* i, p. xlii, 8) hi contestà el filòleg Tomàs Forteza (ii, 28-30) que encara s'usava a Palma en la seva infància, c. 1847, en la frase «i altres *peytes*» (= 'etcètera'). A les escriptures d'arrendament, «además de l'annua mercè (lloguer, renda), i de les *reserves* (part de casa, hort etc., que el Senyor reserva per als seus), hi ha *estims*, *arreus* i *peytes*: obligaven a l'amo a portar-li blat, oli, figues, un xot per a Pasqua, un porc per sent Andreu, una porcella, parells de capons i gallines, ametlles i verdures per Sent Tomàs, i mil altres frioleres ---, que tenen a moltes viles de Mallorca el nom genèric de *peytes*», i en donava exemple en una escriptura de 1884; i en un text privat del segle XVIII o XIX: «no pregunteu pus per ara, no sia cosa que vos faça oreya de cònsol, y que diga entre mi mateix: *quin estic jo per aquestes peytes*».

Niepage, en la seva tesi (p. 7), el citava ja en textos mallorquins antics: *peyta* a. 1291 (*BSAL* v, 63), *peytes* 1384, en la *Història de Pollença* de Rotger, amb el mateix sentit de «praestaciones, tributa» en què figura també en el Du C. (cf. mall. *pèyta* 'contracte d'arrendament o de cens', Hadwiger, *RFgn.* xx, 717). *AMAlcover* dona el mot, en la doble pronúncia *pèyta* i *pèyta* (*BDLC* x, 18), com a viu a Mallorca. Ara bé *pèyta* és natural com a resultat de *ACT*, però la pronúncia amb *é*, que precisament ja hem vist repetida, no s'explica sinó com a analògica, en el verb *peitar*; el qual veiem, per tant, que degué ser bàsic pertot, i no sols en Muntaner.

I en efecte aquest verb resta viu a Menorca, i fins sembla que sigui encara en el sentit de 'espletar, saquejar', tant o més que 'danyar' (cosa molt pròxima a 'sotmetre a tribut'): «a un lloc d'aquell indret, molt *peytat* dels cunís, que's menjaven ets sementers, hi anà un pagès que tengué es privilegi de fer qu'els cunís, que poblaven ses tanques, pasturassin en sò dels veinats, i no en sò des seu» (Camps Merc., *Folkl. Men.* ii, 93). Moll (*AORBB* iii, 35) entén men. *peita* 'molèstia persistent', i *peitat* 'oprimit d'una molèstia persistent': que és el que potser cal entendre en l'obra de Camps (vol. ii) a la p. 45, i fins en: «Es Recó des Barril, tant *peitat* de desembarcs de moros» (ii, 99); i, sobretot, en *peita* tal com apareix en: «a s'era de Ruma vey (Ferrerries) era tan greu sa plaga de ses formigues, que'n ne batre-hi s'enduen casí tot es blat; anaven per renunciar-la i no batre-hi més, quan a Ruma s'hi establí un frare desterrat --- que s'informà d'aquella *peita* ---» (ii, 94); mentre que en el següent es nota encara el sentit primitiu de 'càrrega tributària': «lo qu'era una deixa piedosa de l'avior, es convertí en *peita* que pesava damunt els que anaven a Mahó per primera vegada: —Tu no has estat mai a Mahó?